

ONDERZOEK:
Kortrijk, Groeningeabdij
- Stedenbouwkundige vergunning sloop

Voorliggend document is een:

Melding vooronderzoek	
Verslag van resultaten	
Programma van Maatregelen	+
©Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Hembyse Archeologie.	

INHOUDSOPGAVE

1	Situering binnen het archeologietraject	3
2	Inhoud en opbouw van het document	4
3	Bijlagen.....	4
4	Administratieve fiche/Privacyfiche	5
4.1	Situering van het onderzoek	5
4.2	Projectcodes	7
4.3	Betrokken actoren	7
4.4	Bewaring van de data.....	8
5	Huidige synthese en waardering	10
5.1	Synthese	10
5.1.1	(On)volledigheid van de dataset	10
5.1.2	Huidige dataset	10
5.1.3	Impact van de geplande werken	12
5.1.4	Waardering van de archeologische site	12
5.2	Vervolgtraject.....	15
5.2.1	Antwoord op de onderzoeksvragen	15
5.2.2	Afweging van de te nemen maatregelen	17
5.2.3	Bepaling van de te nemen maatregelen	18
5.3	Randvoorwaarden.....	18
6	Omschrijving van de maatregelen	19
6.1	Algemene bepalingen.....	19
6.1.1	Randvoorwaarden	19
6.1.2	Risicoanalyse en remediëring	20
6.1.2.1	Algemeen.....	20
6.1.2.2	Historische munitie.....	20
6.2	Omschrijving van de maatregelen.....	21
6.2.1	Onderzoeksdoel	21
6.2.2	Opgravingsstrategie, -methoden, -technieken	23
6.2.2.1	Onderzoekszone in functie van de sloopvergunning	23
6.2.2.2	Competenties van de erkend archeoloog.....	31
6.2.2.3	Logistiek	32
6.2.2.4	Rapportage en natuurwetenschappelijk onderzoek	32
6.2.2.5	Deponeren archeologisch ensemble	34
6.3	Kostenraming, prijsopbouw	36
6.3.1	Veldwerk.....	36
6.3.2	Post-excavation	37
6.4	Besluit	37
7	Bibliografie	39
8	Lijst van figuren	41

1 Situering binnen het archeologietraject

HUIDIG ONDERZOEK	bureaustudie
ADVIES	opgraving

Het huidige onderzoek situeert zich binnen het archeologisch traject als volgt:

<i>Traject:</i>	<i>Soort rapport</i>	<i>Soort onderzoek</i>
[REDACTED]	Archeologienota	Bureauonderzoek
		[REDACTED]
		[REDACTED]
		[REDACTED]
Uitgesteld traject	[REDACTED]	[REDACTED]
		[REDACTED]
		[REDACTED]
	[REDACTED]	[REDACTED]

2 Inhoud en opbouw van het document

Het voorliggende document bevat volgende onderdelen:

DEEL 1	Administratieve fiche	+
DEEL 2	Beschrijving van het onderzoeksgebied	
DEEL 3	Onderzoeksopdracht: bureaustudie	
DEEL 4	Onderzoeksopdracht: landschappelijke boringen	
DEEL 5	Onderzoeksopdracht: prospectie met ingreep in de bodem	
DEEL 6	Assessment van landschappelijke data	
DEEL 7	Assessment van aardkundige data	
DEEL 8	Assessment van historische data	
DEEL 9	Assessment van archeologische data	
DEEL 10	Synthese en waardering	+
DEEL 11	Omschrijving van de maatregelen - SLOOP	+

3 Bijlagen

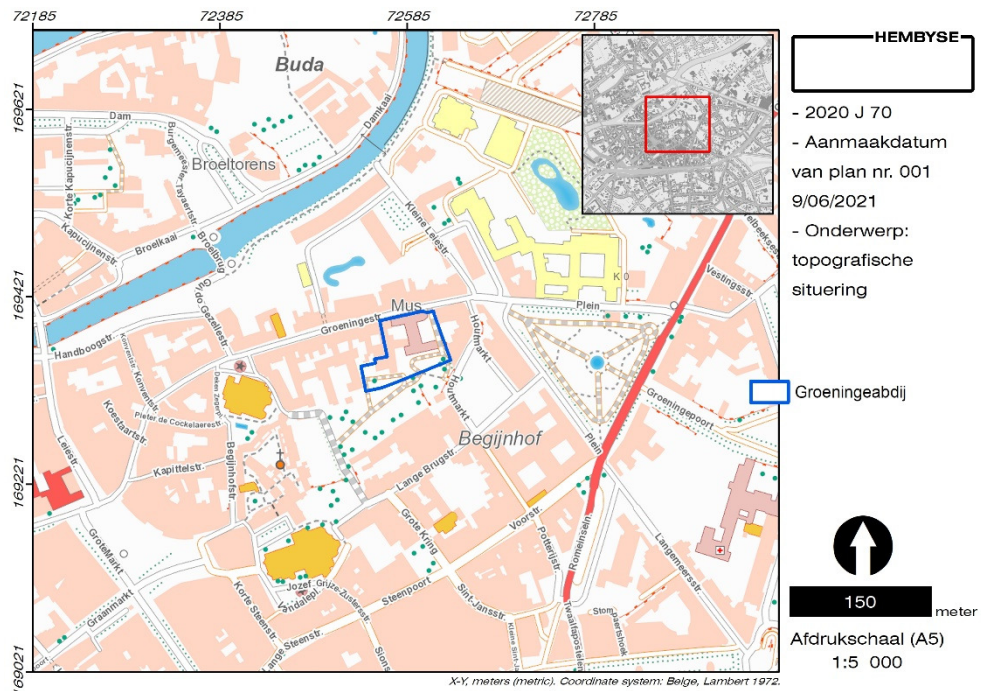
Het voorliggende document is voorzien van volgende bijlagen:

BIJLAGE 1	Inventaris van de plannen
BIJLAGE 2	Plannen in functie van de sloopvergunning
BIJLAGE 3	Boorstaten van de DOV-boringen
BIJLAGE 4	Foto's van het plaatsbezoek
BIJLAGE 5	Prijsraming

4 Administratieve fiche/Privacyfiche

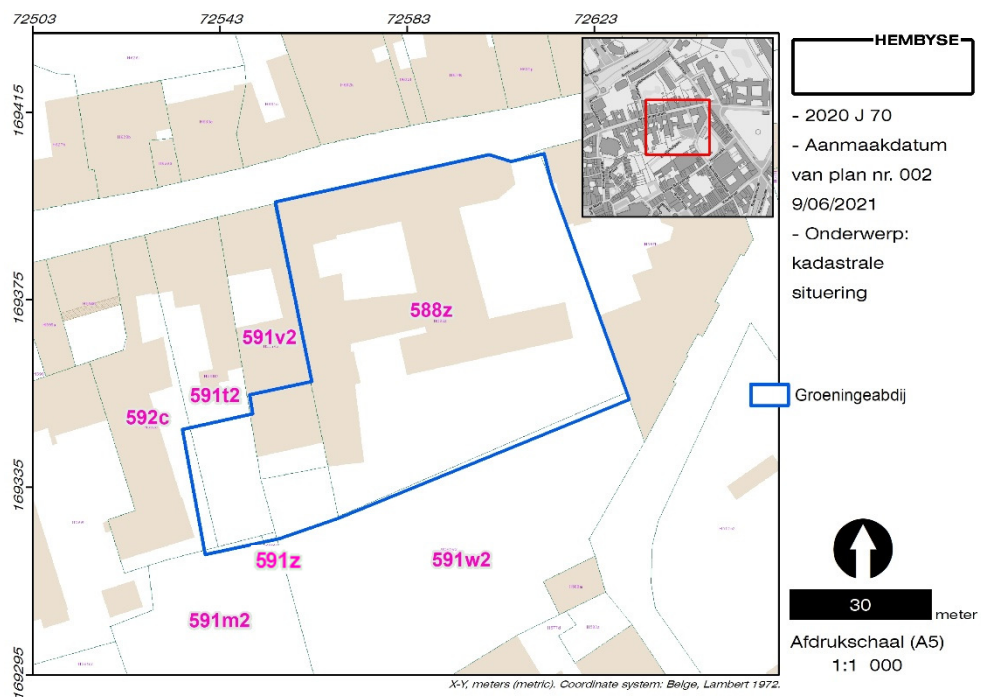
4.1 Situering van het onderzoek

Gewest	Vlaams Gewest		
Gemeente	Kortrijk		
Deelgemeente			
Straat en straatnummer	Groeningestraat 40-42		
Kadastrale situering	Afdeling	3	
	Sectie	H	
	Percelen	588z;	591v2;
		591t2;	592c;
	591m2;	591w2;	
		591z	
Lambert 72-coördinaten	NO	X: 72612,549m x Y: 169406,103m	
	ZW	X: 72540,171m x Y: 169320,783m	
Oppervlakte	4735,068 m²		0,47 ha
Oppervlakte bodemingreep	2550 m²		0,25 ha
Datum van toekenning van de opdracht	23 oktober 2020		
Wettelijk kader	Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014.		
Opgemaakt volgens CGP	Versie 4.0		
Duur van het onderzoek	10 werkdagen		
Kostprijs van het onderzoek (privacyfiche)			

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de topografische kaart.

6

Figuur 2. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de kadastrale kaart.

4.2 Projectcodes

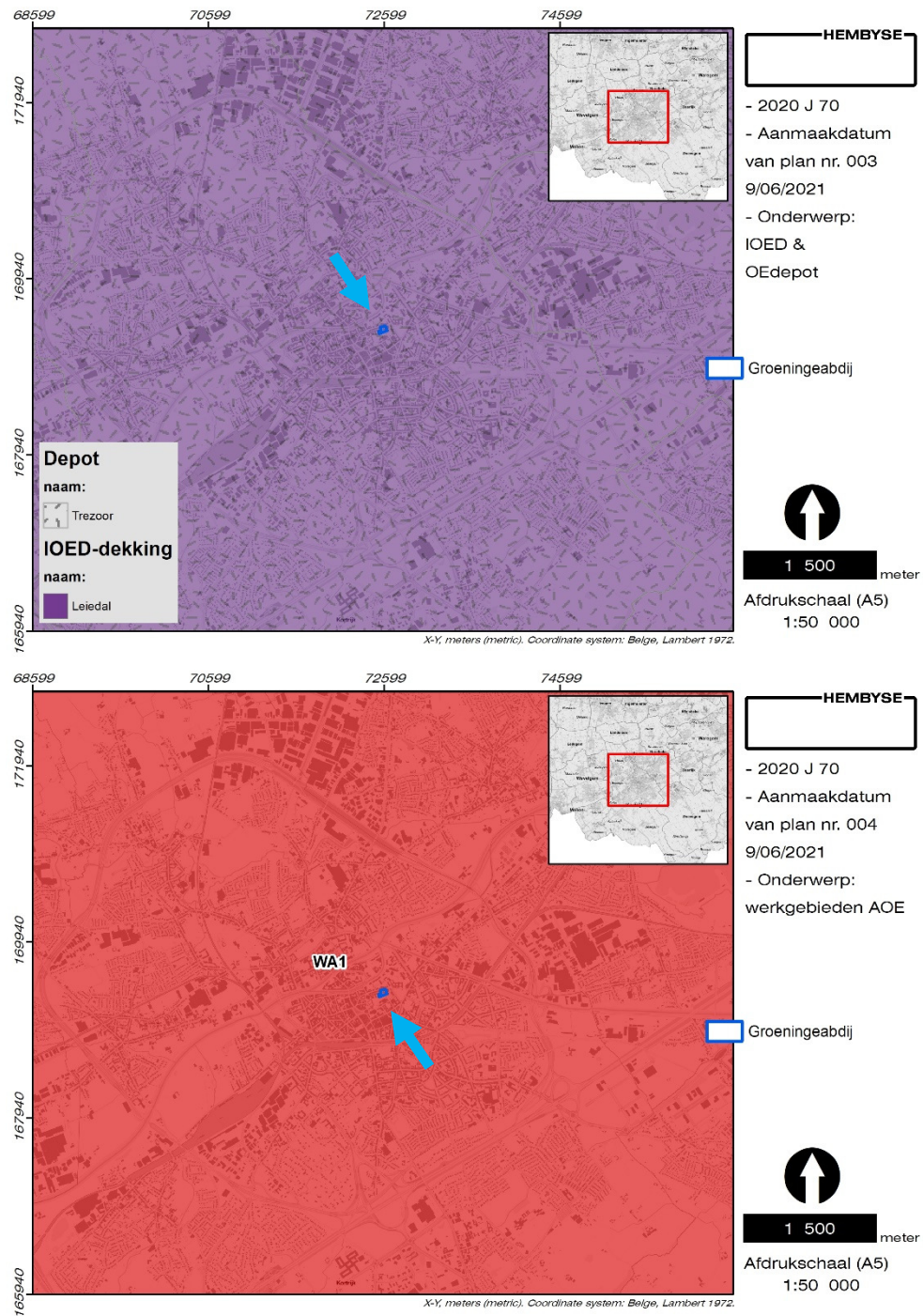
Bureaustudie	2020 J 70
Landschappelijke boringen	n.v.t.
Verkennde boringen	n.v.t.
Waarderende boringen	n.v.t.
Prospectie met Ingreep in de bodem	n.v.t.
Opgraving	n.v.t.
Interne projectsigle Hembyse bvba	KOR-GRO

4.3 Betrokken actoren

Erkend archeoloog (rechtspersoon)	Hembyse bvba (OE/ER/Archeoloog/2017/00193)	
Erkend archeoloog (natuurlijk persoon)	Bart De Smaele (OE/ERK/Archeoloog/2015/00070)	
	Hadewijch Pieters (OE/ERK/Archeoloog/2017/00168)	
Geraadpleegde (regio)specialisten	Tijs De Schacht (Erfgoed Zuidwest)	
	Nancy Lemay (Agentschap Onroerend Erfgoed)	
Initiatiefnemers (privacyfiche)		
	Privaatrechtelijk	Publiekrechtelijk
Omgevingsvergunning:	Stedenbouwkundige handelingen - SLOOP	Verkaveling van gronden

4.4 Bewaring van de data

Plaats en jaar van uitgave	Gentbrugge, 2021
Wettelijk depot	ISSN 2566-2732
Onderzoeksrapport Hembyse Archeologie, volgnummer:	151
Bibliografische referenties	De Smaele B. & Pieters H., 2021. <i>Archeologienota naar aanleiding van de renovatie en uitbreiding van het Groeningemuseum op de site van de voormalige Groeningeabdij te Kortrijk, onderdeel sloop</i> ; Onderzoeksrapport Hembyse Archeologie 151, Gentbrugge.
Bewaring van archief en ruwe data	Hembyse BV Vogelhoekstraat 25A, 9050 Gentbrugge
Zakelijkrechthouders van het archeologisch ensemble (privacyfiche)	
Bewaring archeologisch ensemble	Hembyse BV (tijdelijk depot)
Gebruiker van het archeologisch ensemble	Hembyse BV
Bevoegde Onroerenderfgoedgemeente/IOED	Erfgoed Zuidwest (Leiedal)
Bevoegd Onroerend Erfgoeddepot (definitieve bewaarplaats van het archeologisch ensemble)	Trezoor

Figuur 3. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de erkende Onroerendergoeddepots en de IOED's. Onder: situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de "Werkgebieden Archeologie" van het Agentschap Onroerend Erfgoed.

5 Huidige synthese en waardering

5.1 Synthese

5.1.1 (On)volledigheid van de dataset

Het onderzoek kadert in de aanvraag van een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van stedenbouwkundige handelingen (zie §*Beschrijving van het onderzoeksgebied* van de archeologienota), met name het slopen van een deel van de bestaande bebouwing. Het uitgevoerde vooronderzoek dat in het Verslag van Resultaten is verwerkt, is een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem in de vorm van een bureaustudie.

Het bureauonderzoek kon volledig worden uitgevoerd:

- het plangebied kon worden afgebakend, zowel landschappelijk als kadastraal
- de gekende ecologische en aardkundige data zijn geïnventariseerd
- de gekende archeologische en historische waarden en indicatoren van het onderzoeksgebied zijn geïnventariseerd, specifiek gelet op de gekende historie van het gebouwenbestand
- het betreft een archeologienota in het kader van de aanvraag van een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van stedenbouwkundige handelingen, waarbij de geplande bodemingrepen in kaart zijn gebracht

10

Het onderzoek heeft, in zijn huidige vorm, de mogelijkheid geboden een historisch en archeologisch overzicht van het projectgebied te schetsen en om op basis van de gegenereerde dataset gepaste maatregelen voor het verdere verloop van het archeologische traject uit te tekenen.

5.1.2 Huidige dataset

Op basis van het assessment van de landschappelijke, aardkundige, historische en archeologische data voor het onderzoeksgebied kan gesteld worden dat een dataset is gegenereerd, die toelaat om het archeologisch kennispotentieel ervan te bepalen. Deze data zijn objectief: mits het toepassen van eenzelfde onderzoeksmethode met dezelfde parameters moet een onderzoeker tot eenzelfde dataset en besluit komen. Men kan zich uiteindelijk afvragen of er middels het raadplegen van de historische data, de historische kaarten, de luchtfoto's en de gekende archeologische gegevens voldoende elementen zijn om de historische en archeologische realiteit van het huidige onderzoeksgebied te bepalen.

Op basis van de vergaarde gegevens kan men besluiten dat het onderzoeksgebied gelegen is binnen de voormalige overstromingsvlakte van de Leie, waarbij de

stroomvlakte geleidelijk aan gekanaliseerd is en de waterhuishouding bijgevolg onder controle is gebracht. Op de overgang van deze stroomvlakte naar de heuvelrug ten zuiden van het onderzoeksgebied bevindt zich de huidige Groeningestraat, waarlangs het klooster in de 16^e eeuw werd opgericht met het oog op een vestiging binnen de aanwezige stadsomwalling. Hiervoor werden de bestaande woonhuizen langsheen de straatzijde onteigend en afgebroken, en werd een nieuw kloostercomplex rondom een vierkante pandtuin opgericht. Na de opheffing van het klooster op het einde van de 18^e eeuw volgt een seculiere periode, waarbij sprake is van afbraak van het grootste deel van het oorspronkelijke gebouwenbestand en de aanpassing van de overgebleven gebouwen voor een industriële invulling. Het bouwpuin dat niet meer verhandeld kon worden werd ter plaatse in afvalkuilen in de grond gestoken. Niettemin blijven een groot aantal zones gevrijwaard en is er sprake van sporen en structuren uit de inheems-Romeinse periode (hoewel deze beter bewaard zijn in het gebied ten oosten van het kloostercomplex), alsook van de laat-Middeleeuwse zand- en leemwinning die samenhangt met artisanale activiteiten langsheen de Leie, en die verder naar het noordoosten (onder andere kalk-, steen-, tegel- en pottenbakkersovens) geattesteerd werden. Vanaf de tweede helft van de 19^e eeuw komt het gebouwencomplex opnieuw in handen van een religieuze gemeenschap die het kloostercomplex herinricht, hierbij gebruik makend van de nog bestaande infrastructuur en min of meer gefundeerd op het oorspronkelijke grondplan. Het klooster blijft nog een kleine eeuw bestaan, maar dient daarna plaats te maken voor een meer “eigentijdse” invulling, waarbij er modernistische plannen waren voor een nieuwe stads- en winkelwijk. Deze plannen belandden uiteindelijk in de koelkast, waarna de site in eigendom van de stad Kortrijk komt en het geheel wordt ingericht als museum en parkzone. In het kader van deze laatste ingrepen werd binnen een deel van de site reeds archeologisch onderzoek uitgevoerd, waarbij sprake is van verschillende opgravingsputten, verspreid over de abdijsite. De gedocumenteerde sporen en structuren wijzen inderdaad op bewoning tijdens de inheems-Romeinse periode, met een afwezigheid van sporen in de eerste helft van de tweede eeuw. Deze aanwezigheid lijkt abrupt te stoppen op het einde van de derde of het begin van de vierde eeuw, waarna er sprake is van een opmerkelijke afwezigheid van sporen en structuren tot aan het einde van de 13^e – begin van de 14^e eeuw. Er volgt een fase van zand- en leemwinning die ten einde loopt in de 16^e eeuw, tevens de periode waarin de Groeningeabdij (Groeninge II) wordt overgebracht naar een gebied binnen de stadsomwalling. Van deze fase van de abdij dient ook rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van inhumaties, die zich voornamelijk in de noordelijke pandgang en het noordelijke deel van de pandtuin lijken te bevinden.

Op basis van de bestaande dataset kan dus worden besloten dat er binnen het onderzoeksgebied **met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid archeologische sporen en structuren aanwezig zijn.**

5.1.3 Impact van de geplande werken

Op basis van de inzichten, verworven in de geplande werken binnen het projectgebied, kan worden gesteld dat de impact van de geplande werken bestaat uit verschillende werkzaamheden, waarbij de grootste impact op het bestaande bodemarchief na het slopen van de gebouwen (huidige aanvraag) teweeg gebracht zal worden door het uitgraven van de ondergrondse tentoonstellingsruimtes aan weerszijden van de 19^e-eeuwse kapel (deze werken maken deel uit van de latere bouwvergunning). Voor een inschatting van de geplande werken wordt ook verwezen naar de plannen in de bijlage.

Hoewel reeds een deel van de site op het einde van de 20^e eeuw werd opgegraven, resteren nog grote zones die nog niet aan archeologisch onderzoek werden onderworpen. Bovendien mag er niet worden uitgegaan van een situatie waarbij binnen de toen aangelegde werkputten alle sporen volledig onderzocht zijn.

Bijgevolg kan gesteld worden dat **alle geplande werkzaamheden** een directe bedreiging vormen voor het aanwezige archeologische erfgoed. Op basis van deze inzichten kan een afweging worden gemaakt van de te nemen maatregelen (verwerven van nieuwe en noodzakelijke onderzoeksdata), tegenover de reeds genomen maatregelen (de bestaande onderzoeksdata).

5.1.4 Waardering van de archeologische site

12

In onderstaande tabel wordt op basis van de verschillende datasets bekeken wat de impact op de bewaring van archeologische sporen en sites is. Dit is in essentie een synthese van de reeds onderzochte data in voorgaande hoofdstukken. Dit resulteert in een waardering van de site wat betreft het potentieel op archeologische kenniswinst of kennisvermeerdering.

<i>Dataset</i>	<i>Ongunstig/ neutraal/ gunstig/ zeer gunstig</i>	<i>Toelichting</i>
<i>Staat van de site</i>	gunstig	Een deel van de site is bebouwd, waarvan de bebouwing teruggaat op de historische realiteit van het kloostercomplex. Het huidige streekbezoekerscentrum betreft een 21 ^e -eeuws gebouw dat volledig onderkelderd is. Enkele zones zijn onbebouwd en in gebruik als groenzone met slechts ondiepe verhardingen.
<i>Landschappelijke data</i>	gunstig	Het onderzoeksgebied bevindt zich op de overgang van de stroomvlakte van

		de Leie en de flank van een heuvelrug. Het onderzoeksgebied bevindt zich bijgevolg vrij laag, doch voldoende droog voor menselijke bewoning en artisanale activiteiten.
<i>Aardkundige data</i>	neutraal	De aardkundige data geven aan dat er voor het Pleistoceen geen kans is op bewaring van afgedekte paleo-bodems en de daarin vervatte archeologische sites. Wat betreft het Holoceen geeft het beschikbare kaartmateriaal aan dat er sprake is van alluviale sedimenten, maar op basis van de bodemopbouw zoals geattesteerd tijdens het reeds uitgevoerde archeologisch onderzoek lijkt dit niet aanwezig te zijn: de aangetroffen archeologische sporen en structuren bevinden zich in een Pleistoceen alluviaal sediment, waarbinnen zich antropogene ingrepen hebben voorgedaan, en er bijgevolg sprake is van verstoringen van het natuurlijke bodemarchief, maar dat zich onder deze verstoringen alsnog een groot aantal archeologische sporen en structuren uit verschillende periodes bevinden.
<i>Historische data</i>	Zeer gunstig	Het onderzoeksgebied is ten minste sinds de 16 ^e eeuw bebouwd, en sinds het einde van de 16 ^e eeuw in gebruik als kloostercomplex.
<i>Archeologische data</i>	Zeer gunstig	Binnen het onderzoeksgebied is sprake van sporen en structuren uit de inheems-Romeinse periode, laat-Middeleeuwse zand- en leemwinning, en verschillende fasen van het kloostercomplex, waarbij rekening gehouden dient te worden met de aanwezigheid van menselijke begravingen.

Op basis van voorgaande gegevens bestaat een hoge verwachting voor het aantreffen van archeologische sporen en structuren en wordt het kennisvermeerderingspotentieel als zeer hoog ingeschat.

- De kans op de aanwezigheid van goed bewaarde archeologische sites is zeker
- De kans op goed bewaarde archeologische sporen en structuren die individueel en inherent kennisvermeerderingspotentieel bevatten, is zeker
- De mogelijkheid om aangetroffen archeologische sporen en structuren aan te treffen die in een breder ruimtelijk kader/context kunnen worden geplaatst en bijgevolg kunnen worden geïnterpreteerd, is zeker

Op basis van de bestaande datasets kan dus gesteld worden dat de kans op de aanwezigheid van goed bewaarde archeologische sporen en structuren zeker is, meer zelfs: dat het onderzoeksgebied een zeer hoog potentieel op archeologische kennisvermeerdering bevat. Er kan dus worden besloten dat verdere maatregelen voor het documenteren van de aanwezige archeologische sporen en structuren genomen dienen te worden, i.e. er kan nog geen vrijgave van het terrein worden geadviseerd. De reeds uitgevoerde archeologische onderzoeken binnen het onderzoeksgebied kunnen hierbij beschouwd worden als data gelijkaardig een aan vooronderzoek met ingreep in de bodem (in de vorm van proefputten en proefsleuven), waardoor op basis van de resultaten van deze verscheidene onderzoeken geconcludeerd kan worden dat verder onderzoek, in de vorm van een vlakdekkende opgraving dient te worden uitgevoerd.

5.2 Vervolgtraject

5.2.1 Antwoord op de onderzoeksvragen

Tijdens het bureauonderzoek is een aantal onderzoeksvragen gesteld, die daarvoor het onderliggend kader hadden gevormd.

BUREAUONDERZOEK

- *Welke aanwijzingen bieden de bestaande landschappelijke en geologische bronnen aangaande de bewaringstoestand van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed?*

De landschappelijke en aardkundige data wijzen op een situatie waarbij de ondergrond van het onderzoeksgebied is opgebouwd uit diepe tertiaire afzettingen, die zijn afgedekt door een dik pakket quartaire sedimenten. Deze bestaan in hoofdzaak uit fluviatiele sedimenten die werden afgezet in periglaciale omstandigheden tijdens het Pleistoceen. Op het einde van deze periode werden deze bedolven onder een eolisch dek. In het grootste deel van het onderzoeksgebied zouden deze Pleistocene pakketten op hun beurt afgedekt zijn met alluviale afzettingen tijdens het Holoceen, toen het stroomgebied van de Leie nog niet onder controle was gebracht. Op basis van de archeologische onderzoeksdata lijken de sporen zich echter rechtstreeks in een Pleistoceen periglaciaal lemig alluvium te bevinden. Door de aanwezigheid van bewoning binnen het onderzoeksgebied sinds ten minste het midden van de 16^e eeuw is ook de bodem verstoord, waardoor de inheems-Romeinse sporen vergraven zijn en de abdijfase een afdekkend archeologisch pakket vormt.

- *Welke aanwijzingen bieden de bestaande historische en archeologische bronnen over het aanwezige archeologisch erfgoed?*

De bestaande historische en archeologische bronnen wijzen op het feit dat het gebied deel uitmaakt van de oudste bewoningskern van Kortrijk, dewelke opklimt tot de Romeinse periode. Daarenboven bevindt zich binnen het onderzoeksgebied sinds de 16^e eeuw een kloostercomplex, waarbij verschillende fasen te onderscheiden zijn. Er is bijgevolg sprake van een zeer hoog archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied, waarbij er zekerheid is op het aantreffen van restanten uit de inheems-Romeinse periode, de Late Middeleeuwen en van de Groeningeabdij. Meer specifiek voor het abdijcomplex kunnen sporen van de verschillende bouw- en gebruiksfasen worden aangetroffen, alsook restanten die verband houden met de vele activiteiten die zich binnen dit complex en in de tussenliggende seculiere fase hebben afgespeeld. Verder lijkt het tevens zinvol om na te gaan of er daadwerkelijk sprake is van een afwezigheid van restanten uit de periode tussen de 4^e en de 13^e eeuw of dat dit eerder te maken had met de omstandigheden van het onderzoek op het einde van de 20^e eeuw.

- *Wat is de impact van de geplande werken op het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed?*

De geplande werken hebben een negatieve impact op het archeologisch erfgoed en in ruimere zin het archeologisch kennispotentieel. De nog resterende archeologische sporen en structuren zullen in situ volledig verloren gaan.

- *Is verder (uitgesteld) vooronderzoek of onderzoek noodzakelijk? Zo ja, welke is de te volgen strategie?*

Verder onderzoek op de site is noodzakelijk, in de vorm van een vlakdekkende opgraving, zie § *Omschrijving van de maatregelen*.

5.2.2 Afweging van de te nemen maatregelen

Het volledige archeologietraject wordt bepaald als een traject van verschillende onderzoeksmethodes, waarbij dient te worden afgewogen of deze individuele methodes mogelijk, nuttig, schadelijk en/of noodzakelijk zijn. In deze fase van het onderzoekstraject is een bureaustudie uitgevoerd en de onderstaande tabel geeft weer welke onderzoeksmethodes in het volledige archeologietraject MOGELIJK, NUTTIG, SCHADELIJK en NOODZAKELIJK zijn.

Soort onderzoek	Mogelijk	Nuttig	Schadelijk	Noodzakelijk	Evaluatie
Bureauonderzoek	JA	JA	NEE	JA	Is reeds uitgevoerd.
Archiefonderzoek	JA	JA	NEE	NEE	Er is een reële kans dat er van het onderzoeksgebied ook nog oudere kaarten of rekeningen bestaan, maar dit draagt naar alle waarschijnlijkheid weinig bij aan de huidige waardering van het gebied.
Geofysisch onderzoek	NEE	NEE	NEE	NEE	Het grootste deel van het onderzoeksgebied is bebouwd.
Veldkartering	NEE	NEE	NEE	NEE	Onmogelijk in de huidige situatie.
Landschappelijke boringen	NEE	NEE	NEE	NEE	Het onderzoeksgebied bestaat uit een stedelijk weefsel op Leie-alluvium. Er zijn geen aanwijzingen voor bewaarde paleo-horizonten.
Verkennde en waarnemende archeologische boringen	NEE	NEE	NEE	NEE	
Proefsleuven	NEE	JA	JA	NEE	In het verleden werden al heel wat werkputten en -sleuven aangelegd die het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied voldoende aantonen.
Vlakdekkend onderzoek	JA	JA	JA	JA	Het uitvoeren van een vlakdekkend onderzoek in de vorm van een werfbegeleiding en een opgraving is noodzakelijk voor het volledig onderzoeken van de historie van deze site.

Op basis van deze evaluatie en de reeds uitgevoerde onderzoeken, kan gesteld worden dat een **vlakdekkend onderzoek in de vorm van een werfbegeleiding en een opgraving** dient te worden uitgevoerd, met als doel het verder onderzoeken van de historie van het gebouwencomplex en de onmiddellijke omgeving, en dit binnen de grenzen van de geplande werkzaamheden.

5.2.3 Bepaling van de te nemen maatregelen

Op basis van de kennis van de geplande werken is een behoud in situ van het bodemarchief niet mogelijk. Binnen het te ontwikkelen gedeelte van het onderzoeksgebied zal het bodemarchief door de geplande werken immers volledig verstoord worden, waardoor strikt gezien een behoud van het mogelijk aanwezige archeologisch erfgoed in situ niet mogelijk is.

Gezien het feit dat de ingezamelde data aangetoond hebben dat het onderzoeksgebied een erg hoog potentieel tot archeologische kenniswinst bevat, worden verdere maatregelen noodzakelijk geacht. De werken hebben immers een zeer negatieve impact op het archeologisch kennispotentieel.

Bijgevolg werd een vervolgstategie bepaald, teneinde eventueel aanwezige archeologische resten te documenteren. Concreet betekent dit dat een vlakdekkend onderzoek in de vorm van een werfbegeleiding en een opgraving moet worden uitgevoerd. De details van deze onderzoeken worden besproken in § *Omschrijving van de maatregelen* van deze archeologienota.

5.3 Randvoorwaarden

Op basis van de beschikbare data kan worden gesteld dat de kans op het aantreffen van archeologische resten die een potentieel op kenniswinst herbergen, heel groot is. Er wordt dan ook verder onderzoek geadviseerd. Zolang er geen uitsluitsel gegeven kan worden aangaande de aan- of afwezigheid van archeologische sporen binnen het onderzoeksgebied, dient het volledige onderzoeksgebied per definitie als een archeologische site beschouwd te worden. Concreet betekent dit dat er tot de aanvang van het vlakdekkend onderzoek geen bodemingrepen mogen plaatsvinden teneinde het eventueel aanwezige archeologisch bodemarchief niet te vernietigen.

6 Omschrijving van de maatregelen

6.1 Algemene bepalingen

6.1.1 Randvoorwaarden

De randvoorwaarden voor de uitvoering van het archeologisch onderzoek hebben tot doel alle parameters die de kwalitatieve uitvoering van het archeologisch onderzoek in de weg kunnen staan te omschrijven.

De erkend archeoloog wordt in eerste instantie als een volwaardige actor bij het project betrokken. Hij/zij maakt deel uit van de communicatiestromen.

Het onderzoeksgebied is in gebruik als museum en tuin in een voormalig kloostercomplex aan de Groeningestraat. Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat er binnen het grootste deel van het onderzoeksgebied een verhoogde kans is op het aantreffen van archeologische sporen en structuren. Bijgevolg zijn volgende voorwaarden bindend:

- Het landgebruik wijzigt niet
- Er worden binnen de te onderzoeken zones geen bodemingrepen uitgevoerd
- Bij alle bodemingrepen binnen de werfzone wordt de erkend archeoloog ingeschakeld

Hierbij dient ook volgende opmerking gemaakt te worden: zolang er geen uitsluitel gegeven kan worden aangaande de aan- of afwezigheid van archeologische sporen binnen het projectgebied, dient het volledige terrein als een archeologische site beschouwd te worden. Concreet betekent dit dat er geen bodemingrepen mogen plaatsvinden teneinde het eventueel aanwezige archeologisch bodemarchief niet te vernietigen. De hoofdaannemer kan er in die optiek voor kiezen om de uitbraak van de verharding en eventuele voorbereidende werken onder toezicht van een erkend archeoloog te laten gebeuren. De erkend archeoloog, aangesteld voor het toezicht op de voorbereidende werken, wordt minimaal acht (8) werkdagen voorafgaand aan de start van de grond- en afbraakwerken op de hoogte gebracht, zodat aan de noodzakelijke administratieve verplichtingen en de noodzakelijke logistieke voorbereiding kan worden voldaan.

Het programma van maatregelen waarborgt een gedegen omgang met het vastgesteld archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied. Elke bodemingreep vóór de uitvoer van het archeologisch onderzoek voorgeschreven in het programma van maatregelen of buiten in dit document beschreven maatregelen wordt gezien als een inbreuk tegen het Onroerenderfgoeddecreet. Elke overtreding tegen het onroerend erfgoed wordt gesanctioneerd volgens Art. 11.2.1 – Art. 11.2.6 van het Onroerenderfgoeddecreet. De erkend archeoloog is deontologisch verplicht om vastgestelde inbreuken te melden bij het Agentschap Onroerend Erfgoed.

6.1.2 Risicoanalyse en remediering

6.1.2.1 Algemeen

De uitgraving van werkputten en de inzet van personeel dient te gebeuren conform de vigerende wetgeving. Bij aanvang van de opgraving is het raadzaam om een VGM-plan (Veiligheid-Gezondheid-Milieu) op te stellen. Hierin worden verscheidene aspecten van het project vastgelegd, zoals beheersmaatregelen, risico's, taken en verantwoordelijkheden. Zowel de initiatiefnemer als de erkend archeoloog moeten deze zaken inschatten en uiteindelijk een overeenstemming bereiken over de specifieke risico's en de maatregelen die moeten genomen worden voor aanvang van het project.

Het VGM-plan is een volledige omschrijving van het project met alle risico's die hieraan verbonden zijn. Hierin wordt gefocust op de projectomschrijving, veiligheid, gezondheid, milieu en noodprocedures.

De hoofdaannemer is verplicht om zo'n plan op te stellen wanneer minimaal één van deze punten van toepassing is:

- de doorlooptijd van het project bedraagt 30 dagen of meer waarbij er minimum 20 medewerkers inclusief onderaannemers actief zijn.
- de aanneemsom bedraagt meer dan 350.000 euro
- er is sprake van een verhoogd risico
- het project beslaat in zijn geheel meer dan 500 mandagen

20

Elke werkgever op de bouwwerf blijft zelf verantwoordelijk voor het naleven van de wetgeving die betrekking heeft op veiligheid van werknemers. Dit betekent dat men een VGM-plan kan laten opstellen, maar uiteindelijk dient men steeds te zorgen dat alle nodige veiligheidsmaatregelen en wettelijke normen perfect nageleefd worden.

6.1.2.2 Historische munitie

Tijdens de bureaustudie en het reeds uitgevoerde archeologisch onderzoek zijn geen aanwijzingen verkregen dat het onderzoeksgebied met historische munitie vervuild is. De initiatiefnemer dient hiervoor dus ook geen specifieke remediërende maatregelen te nemen.

In geval van het alsnog aantreffen van een niet-ontploft artillerieprojectiel of elk object dat redelijkerwijs kan vermoed worden een niet-ontploft munitieartikel te zijn, dienen volgende stappen te worden genomen:

- Het object wordt niet aangeraakt.
- De werken worden gestaakt en de werf wordt ontruimd, het personeel verplaatst zich naar een veilige plaats (zie VGM).
- De lokale politie wordt op een rustige en duidelijke manier op de hoogte gebracht van de vondst.
- De lokale politie doet vaststelling van het object en neemt de nodige maatregelen (bijvoorbeeld het instellen van een veiligheidsperimeter).

- Het object wordt geruimd door de dienst DOVO. Wanneer het gebied door de DOVO is vrijgegeven, kunnen de werken worden hervat.

Er kunnen echter ook preventieve en/of remediërende maatregelen genomen worden om dit proces beter af te stemmen op de vlotte uitvoering van de werken. De initiatiefnemer dient hiervoor te rade te gaan bij een gespecialiseerd munitieaaneringsbedrijf.

6.2 Omschrijving van de maatregelen

6.2.1 Onderzoeksdoel

Het doel van het volledige vooronderzoek was een inzicht te verkrijgen in het archeologisch kennispotentieel van het projectgebied en de impact van de geplande werken op het archeologische erfgoed in te schatten. Aldus kan een advies gevormd worden voor de vervolgstategie op de projectlocatie.

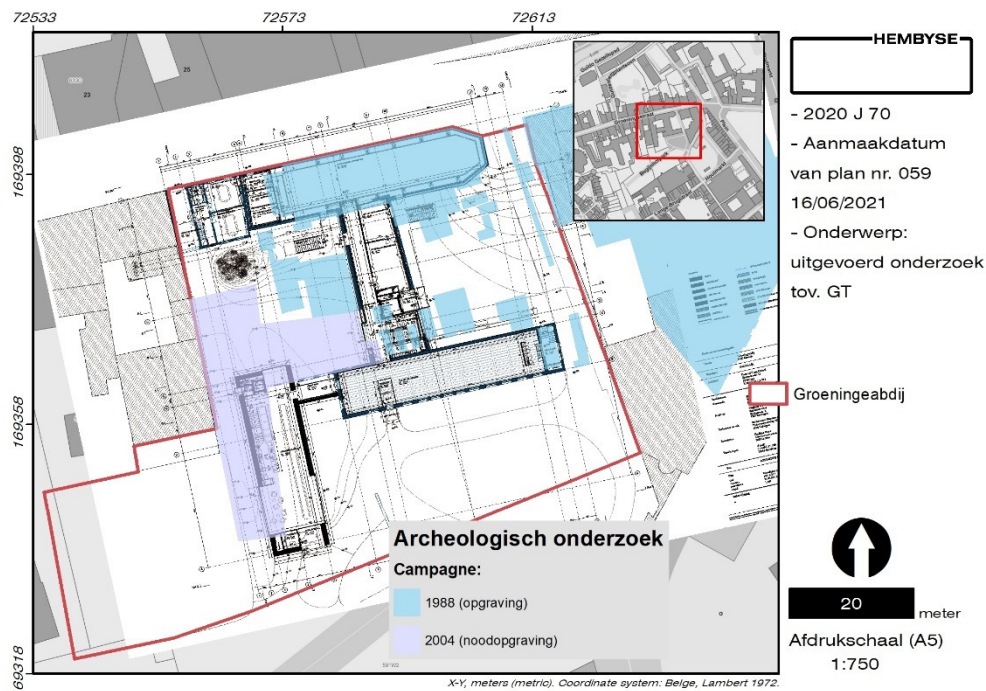
Aan de hand van de ingezamelde onderzoeksdata kan gesteld worden dat **de aanwezigheid van een archeologische site binnen de onverstoorde delen van het projectgebied met zekerheid is aangetoond**. Door de reeds uitgevoerde archeologische campagnes aan het einde van de 20^e en het begin van de 21^e eeuw kan met zekerheid worden gesteld dat er binnen de zone van de geplande werken archeologische sporen en structuren met een belangrijk kennispotentieel aanwezig zijn ! De destijds aangetroffen grondsporen, structuren en inhumaties maken deel uit van nog aanwezige sporen, structuren en een grafveld, die na de bouw van de bestaande toestand niet meer verstoord zijn. Tevens gezien de densiteit en spreiding van de werkputten uit voornoemde campagnes ten opzichte van de heden geplande werken is een prospectie met ingreep in de bodem dus niet noodzakelijk. De enige zone die aaneengesloten en vlakdekkend is onderzocht bevindt zich immers *buiten* het huidige onderzoeksgebied, binnen het onderzoeksgebied is sprake van een aantal kleinere onderzoeksputten.

De geplande werken binnen het onderzoeksgebied omvatten een stedenbouwkundige ingreep met het oog op het uitbouwen van een hernieuwde museumsite.

DIT PROGRAMMA VAN MAATREGELEN IS ENKEL VAN TOEPASSING OP DE EERSTE FASE VAN DE STEDENBOUWKUNDIGE HANDELINGEN, NAMELIJK SLOOP. HIEROP SLUITEN DE MAATREGELEN IN DE TWEEDE FASE, VAN TOEPASSING OP HET DEEL BOUW, AAN.

Het programma van maatregelen voor het archeologisch onderzoek dient omwille van stedenbouwkundige redenen (conform het advies Agentschap Onroerend Erfgoed) opgedeeld te worden bij de vergunning sloop en vergunning bouw. De PVM's die hiervan het resultaat zijn echter complementair en het archeologisch onderzoek dient bijgevolg als één geheel te worden beschouwd.

De geplande werken in hun geheel impliceren een verstoring van de bodem binnen enkele grotere zones waarbinnen de aanwezige archeologische sporen en structuren bedreigd worden en een behoud hiervan in situ niet mogelijk is. Een confrontatie tussen de geplande werkzaamheden en de nog niet onderzochte delen van het onderzoeksgebied illustreert dit danig.

Figuur 4. Confrontatie tussen de geplande toestand en reeds aangesneden delen van het onderzoeksgebied.

Bijgevolg wordt een programma van maatregelen opgesteld voor een **vlakdekkend archeologisch onderzoek**, met als doel een **definitieve opgraving van alle nog aanwezige archeologische sporen en structuren**. Op basis van het onderzoeksrapport van Despriet en het advies van het Agentschap Onroerend Erfgoed wordt er van uitgegaan dat ook in de reeds aangelegde werkputten niet alle sporen en structuren zijn onderzocht. De niet-onderzochte archeologische resten -of althans de daarin vervatte archeologische kennis- dienen ex situ bewaard te worden. De bewaring van het archeologisch kennispotentieel als een maatschappelijk goed is echter het uiteindelijke doel van het archeologisch onderzoek en de wettelijke verplichting van de initiatiefnemer.

De onderzoeksvragen, een synthese van de ruimere onderzoeksdoelen, die in dit vlakdekkend onderzoek van de sporensite beantwoord dienen te worden, worden hieronder opgesomd.

6.2.2 Opgravingsstrategie, -methoden, -technieken

Het vlakdekkend archeologisch onderzoek wordt uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk versie 4.0. Het onderzoek dient te gebeuren conform de vigerende Code van Goede Praktijk. Hierin staat de gekijkte methodiek voor een vlakdekkend onderzoek en een vlakdekkend onderzoek van een sporensite met een complexe verticale stratigrafie beschreven. De polygonen met de verschillende onderzoekszones zijn opgemaakt in ArcGIS en in shapefile beschikbaar.

Alle afwijkingen ten opzichte van de Code van Goede Praktijk, de geldende wettelijke basis voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek in Vlaanderen, moeten worden gemeld en gemotiveerd.

In het huidige Verslag van Resultaten en het Programma van Maatregelen zijn geen afwijkingen op de Code van Goede Praktijk noodzakelijk geweest.

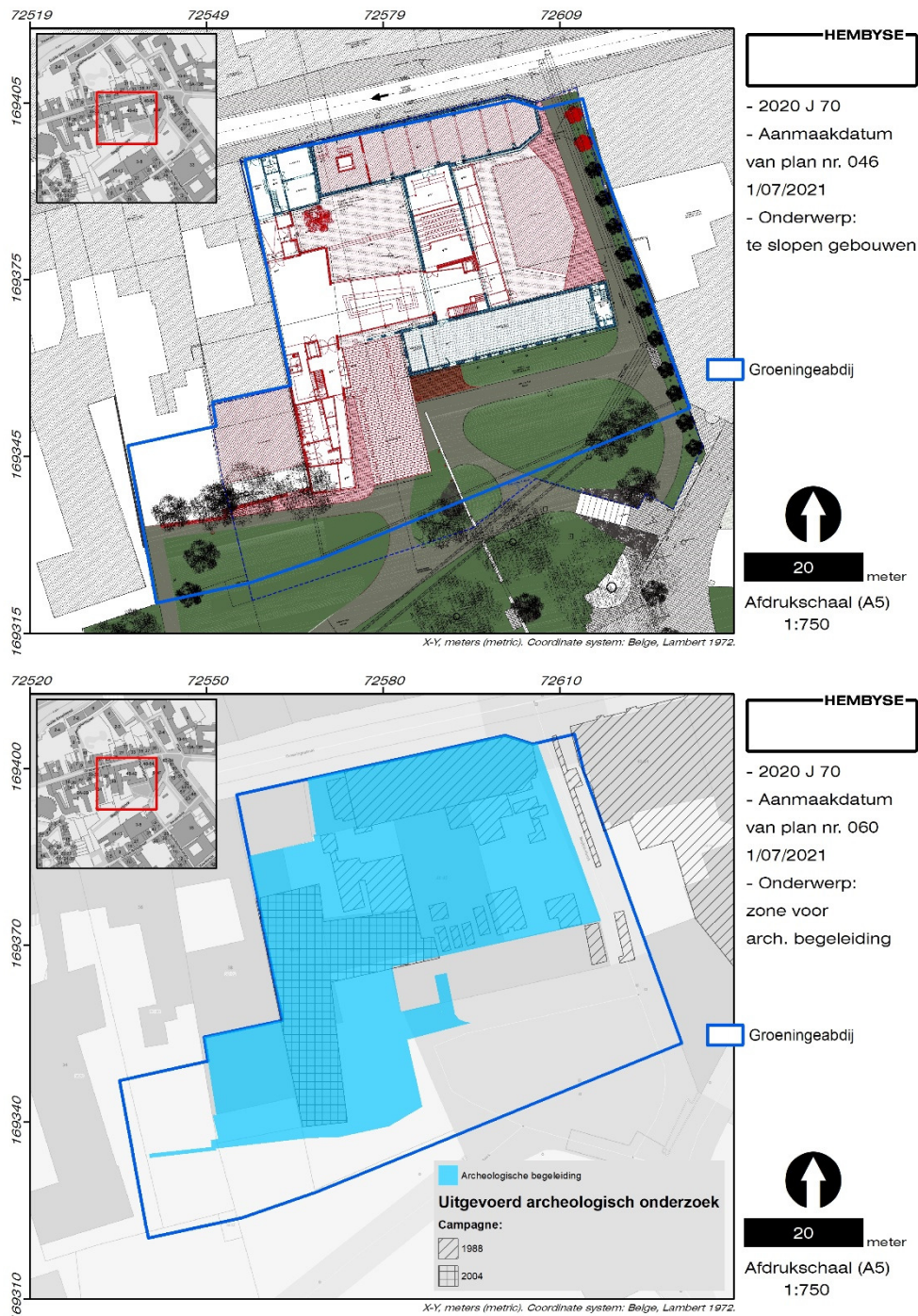
Er worden tevens geen afwijkingen ten opzichte van de Code van Goede Praktijk voorzien wat betreft het vlakdekkend onderzoek. Indien tijdens de uitvoering afwijkingen noodzakelijk zijn, worden deze door de erkend archeoloog (uitvoerder) verantwoord.

6.2.2.1 Onderzoekszone in functie van de sloopvergunning

De geplande werkzaamheden waarvoor twee afzonderlijke stedenbouwkundige vergunningen worden aangevraagd, bestaan ook uit twee afzonderlijke fasen: namelijk een sloofase en een bouwfase. In dit programma van maatregelen wordt enkel ingegaan op het archeologisch onderzoek verbonden aan de sloop van de gebouwen. De volgende fase, namelijk de bouw (plaatsen van wanden en uitgraven van de bouwputten), wordt in een hiervoor specifiek programma van maatregelen verwoord (niet in dit dossier).

1. De archeologische begeleiding van de sloopwerken

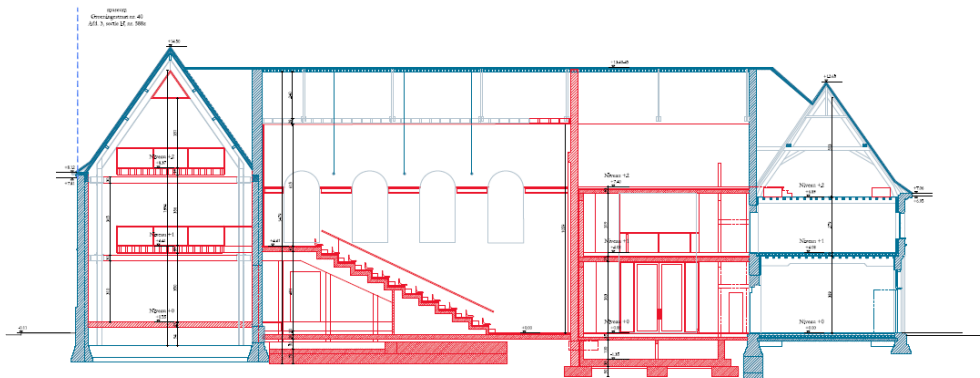
In eerste instantie worden de obsoleete delen van het complex gesloopt, waarbij dit in de abdijkerk, de kapel, de tuinen en het park voornamelijk vloeren en verhardingen betreft. Dit zijn dit voor het overgrote deel oppervlakkige bodemingrepen in reeds verstoorde zones, waarbij de kans op het aantreffen van archeologische sporen en structuren relatief klein is. De zone voor de begeleiding is dan wel vrij groot, maar de algemene verwachting is laag.

Figuur 5. Plan van de sloop en plan van de te begeleiden sloopwerken ten opzichte van het reeds uitgevoerde archeologisch onderzoek.

In de 16^e-eeuwse kerk (kapel) zal de vloerplaat verwijderd worden, maar blijven de funderingsstroken ter ondersteuning van de stalen structuur -toegevoegd in de vorige verbouwing- behouden. Deze stroken lopen in de dwarsrichting van kolom naar kolom. Dit betekent dat er niet dieper gegraven wordt dan de bovenzijde van de fundering, toegevoegd in vorige verbouwing.

Binnen in het bestaande volume van de 19^e -eeuwse kapel is in de vorige verbouwing aan de noordzijde een tribune toegevoegd, in functie van filmvoorstellingen, waardoor het geheel de facto in gebruik is als cinema. Aan de noordzijde werd een lift, trap en tussenniveau bijgebouwd. De vloerplaat op het maaiveld niveau is in vorige verbouwing ook volledig vernieuwd geweest met toevoeging van vrij diepe sleuffunderingen ter hoogte van de tribune. Ter hoogte van de zuidzijde is in vorige verbouwing al reeds een kruipkelder gebouwd.

Figuur 6. Doorsnede van de 16^e-eeuwse kapel (links) over de 19^e-eeuwse kapel, tot in het dormitorium (rechts). In rood de te slopen volumes.

25

In de snede over de 19^e -eeuwse kapel is zichtbaar dat er reeds diepgaande verstoringen (dieper dan de oorspronkelijke gebouwen) zijn aangebracht en dat er dus wat archeologie betreft een sterke verstoring aanwezig is. Ter hoogte van de bestaande kruipkelder (het zuidelijke deel van de huidige 19^e-eeuwse kapel wordt een ondergrondse verbinding gemaakt tussen de twee ondergrondse tentoonstellingszalen. Het is niet de bedoeling om de historische buitenzijde van de 19^e -eeuwse kapel te slopen: het bestaande buitenvolume wordt immers behouden. Binnen in de 19^e -eeuwse kapel wordt een bijkomend niveau voorzien, dit wordt volledig losstaand van de historische bebouwing gebouwd in functie van de reversibiliteit ("box in box principe"). De plannen van de verbouwingswerken zijn al twee maal met Frederik Mahieu (AOE) besproken.

De zone van de receptie en het bezoekerscentrum, waarvan de bouwzone in 2004 in een noodopgraving is onderzocht, wordt tevens in de huidige werfbegeleiding opgenomen. De redenering hiervoor is dat het bestaande gebouw volledig onderkelderd is en dat op basis van de gekende stratigrafie de kans op het aantreffen van goed bewaarde sporen en structuren dus zo goed als onbestaand is. Deze zone overlapt voor een deel met het nieuwe inkomgebouw, maar aangezien het bestaande gebouw in talud is uitgegraven en er reeds sprake is van een bestaande verharding, kan de zone van het nieuwe inkomgebouw mee in de

archeologische begeleiding worden opgenomen. Bovendien kan worden gesteld dat op basis van het historisch kaartmateriaal de archeologische verwachting hier ook vrij laag is.

De laatste zone die in de archeologische begeleiding kan worden opgenomen is de nieuwe toegangspartij van het voormalige dormitorium. Het gaat om een plaatselijke en ondiepe uitgraving die eerder tot doel heeft het grondplan te vervolledigen. Tijdens het onderzoek van een technische ruimte in ditzelfde dormitorium in de campagne van 1988 werden behalve muurwerk geen archeologische resten aangetroffen. De verwachting in deze kleine uitgraving is dan ook laag, maar desalniettemin wordt dit in de begeleiding opgenomen.

De archeologische begeleiding van de sloopwerken is voornamelijk gericht op de volgende onderzoeksvraag:

- *Zijn er diepe archeologische sporen en structuren (bijvoorbeeld de bodem van zandwinningskuilen, waterputten) aanwezig en zo ja, hoe kunnen deze aan de reeds gekende archeologische data gekoppeld worden ?*
- *Zijn er door de bestaande gebouwen en structuren bodemverstoringen aangebracht in zones die in de voorgaande onderzoekscampagnes niet zijn onderzocht ?*

Wat betreft de termijnen van de uitvoering van de begeleiding van de sloopwerken kan worden gesteld dat omwille van de specifieke methodiek (begeleiding) dit dan ook grotendeels afhankelijk is van de uitvoeringstermijnen van de sloopwerken zelf. Er wordt in de aanbesteding voor de sloopwerken een maximale termijn voorzien, waarbinnen per definitie het luik archeologie ook moet worden opgenomen. Een werfbegeleiding wordt uitgevoerd door 2 archeologen; een derde archeoloog en een fysisch-antropoloog blijven op stand-by.

Indien de sloopwerken 60 kalenderdagen in beslag nemen, moet voor het voornoemde team ook een vermoedelijke hoeveelheid van 60 kalenderdagen ingecalculeerd worden¹.

2. De opgraving van de bouwzones binnen de palenwanden tot een diepte van 1,2-1,4 meter

Aansluitend op de sloopwerken wordt geadviseerd om de zones waar de nieuwe bezoekersruimtes worden gebouwd (hier is -in het kader van een later aan te vragen bouwvergunning- een uitgraving tot 7 meter diep gepland) vlakdekkend op te graven tot 40 centimeter boven de funderingsdiepte van de bestaande gebouwen. In realiteit is dit 1,2 tot 1,4 meter onder het huidige maaiveld.

¹ In realiteit zal dit minder zijn, aangezien de sloop van bovengrondse delen niet moet worden begeleid. Dit dient afgestemd te worden met de aannemer sloop.

Figuur 7. Plan van de geplande toestand en plan van de op te graven zones ten opzichte van het reeds uitgevoerde archeologisch onderzoek.

Het gaat om een onderzoekszone met een oppervlakte van circa 1100m², ruwweg in een U-vorm. De redenen om dit eerste deel van de vlakdekkende opgraving in de fase van de sloop (en dus in de sloopvergunning) op te nemen, is als volgt:

- Tussen uitvoering van de sloopwerken en de start van de bouwwerken (het plaatsen van de wanden) is een tijdsspanne van twee tot drie maanden waarbinnen -in het zog van de sloopwerken- direct een vlakdekkend

onderzoek kan worden uitgevoerd. Deze tijdsspanne laten verloren gaan zou logistiek, maatschappelijk en financieel niet verantwoord zijn.

- De sloop en de bouw worden afzonderlijk aanbesteed, waardoor de uitvoerder van de sloop en de uitvoerder van de bouw twee afzonderlijke partijen zijn. Het is logistiek dus heel logisch om met de aannemer van de sloop, die reeds geruime tijd op de werf aanwezig zal zijn, de eerste fase van het vlakdekkend onderzoek uit te voeren. Dit vermijdt mob-demob, het inzetten van een derde partij voor de grondwerken en vermijdt dus onnodige kosten. Bovendien heeft de aannemer van de sloop na de archeologische begeleiding van de sloopwerken ervaring met de werkwijze van de archeologen. Bovendien heeft de aannemer sloop een goede kennis van de werf en de gebouwen in het algemeen opgebouwd.

Op deze manier kan ook een substantieel deel van de archeologische sporen en structuren in de zogenaamde U-vorm onderzocht worden, waarbij het doel is om vóór de fase van de bouw (beginnend met het plaatsen van de wanden) reeds zo veel mogelijk sporen en structuren te onderzoeken. Idealiter is het archeologisch veldwerk in de fase van de plaatsing van de wanden en het uitgraven van de tussenliggende delen minimaal, met de focus op diepere sporen en structuren (zoals waterputten en zandwinningskuilen). **Een groot deel van de archeologische problematiek wat betreft het plaatsen van de wanden kan hiermee worden vermeden !**

28

In die zin is het na het eerste deel van de vlakdekkende opgraving van belang de nog aanwezige sporen en structuren te gaan beschermen. Dit dient te gebeuren door middel van het afdekken van de sporen met een anti-worteldoek en het bedekken van de sporen en structuren met voldoende grond (aanvulzand). De aanwezigheid van een reeds bestaande uitgraving (in casu de archeologische werkput) zal sowieso een aanvulling noodzakelijk maken, zodat de putten voor palenmachines en dergelijke toegankelijk zijn.

Het archeologisch onderzoek in de fase van de palenwanden en het verdiepen van de bouwputten wordt besproken in het PVM bij de archeologienota in functie van de omgevingsvergunning voor de geplande bouwwerken. Dit archeologisch onderzoek kan in het huidige PVM niet besproken worden² !

Het vlakdekkend archeologisch onderzoek van de “U-vorm” in het zog van de sloopwerken is voornamelijk gericht op de volgende onderzoeksvragen:

- *Zijn er sporen en structuren die kunnen worden verbonden aan de abdij Groeninge III ?*
- *Zijn er nog inhumaties aanwezig, hoeveel en in welke staat zijn deze na de bouw van het huidige complex ?*

² Het PVM kon niet als één geheel worden opgemaakt en gebruikt in twee stedenbouwkundige aanvragen, dit op basis van een advies van het Agentschap Onroerend Erfgoed.

- Geef een algemene beschrijving van de begravingen (type, oriëntatie, status, positie van het lichaam, grafgiften, begravingsritueel,...).
- In hoeverre is deze begraafplaats geruimd en/of verstoord? Hoeveel begravningsniveaus zijn te onderscheiden en wat is de begravningsdensiteit?
- Is er een ruimtelijke of chronologische indeling te maken op de begraafplaats?
- Welke conclusies kunnen getrokken worden uit de basisanalyse van de skeletten (leeftijd, lengte, geslacht,...)?
- Welke conclusies kunnen getrokken worden uit de analyse van de geselecteerde individuen (voedingspatronen, paleopathologieën, trauma's,...)?
- Wat is het wetenschappelijk potentieel voor verder onderzoek op deze skeletpopulatie?
- Zijn er sporen en structuren aanwezig uit de abdijfase Groeninge III, andere dan muurwerk (bijvoorbeeld beerputten, afvalkuilen, ...)?
- Zijn er sporen en structuren aanwezig die ouder zijn dan de abdijfase? Gaat het louter om zandwinningskuilen?
- Zijn er sporen en structuren aanwezig die in de inheems-Romeinse periode kunnen worden gedateerd, of gaat het enkel om verspit materiaal van een "ambachtelijke zone"?
- Hoe verhouden de aangetroffen sporen en structuren zich tot de reeds gekende data uit de voorgaande opgravingscampagnes?

Wat betreft de termijnen van de uitvoering van het eerste deel van het vlakdekkend onderzoek kan worden gesteld dat een oppervlakte van 1100m² met de sporendensiteit zoals gekend uit het reeds gevoerde onderzoek maximaal 50 kalenderdagen in beslag mag nemen, voor een veldteam bestaande uit een veldwerkleider en drie assistent- archeologen. Twee assistent-archeologen en een fysisch-anthropoloog blijven stand-by. Het aantal te verwachten inhumaties (voornamelijk in het oostelijke deel van het vlakdekkend te onderzoeken gebied) wordt geraamd op 25, waarbij het opgraven van elke individuele inhumatie geschat wordt op 1 mandag per inhumatie³. Hierbij wijst het Agentschap Onroerend Erfgoed op de mogelijke aanwezigheid van massagraven (collectieve begravingen): *"dat in dergelijke context er een kans op massagraven is. Deze abdij had immers ook een infirmerie."*

In het reeds uitgevoerde onderzoek tussen 1988 en 1992 zijn hiervoor echter geen aanwijzingen en ook in het historisch overzicht zijn er, behalve de aanwezigheid van een infirmerie, geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van massagraven. Massagraven (collectieve begravingen) komen voor in omstandigheden met

³ Het advies van AOE en de richtlijn "Afwegingskader omgaan met menselijke resten" stelt 2 inhumaties per mandag voor een ervaren archeoloog, indien de bewaring goed is. In de huidige raming wordt 1 mandag per inhumatie gerekend, omdat de huidige bewaringstoestand niet gekend is.

uitzonderlijke sterftcijfers, zoals een epidemie, oorlogshandelingen of een hoge kindersterfte die het daglicht niet mag zien (denk aan erbarmelijke weeshuizen). In het geval van een epidemie worden overledenen die een infirmerie binnenkomen, snel sterven en snel begraven moeten worden, in massagraven geplaatst. De locatiekeuze daarvoor is een tuin of een open plaats in de nabijheid van de infirmerie, waar dan in alle haast een gemeenschappelijke grafkuil kon worden gegraven. De lijken werden in een aantal gevallen met gebluste kalk bedekt en wanneer de grafkuil gevuld was, of de epidemie liep ten einde, werd het massagraf gedicht.

Ook in het kader van oorlogshandelingen kunnen massagraven aangelegd zijn, waarbij dit ofwel omwille van een te hoge sterfte gebeurde, ofwel door een gebrek aan respect voor overleden soldaten. Tot aan de eerste Wereldoorlog was het begraven van gewone soldaten in massagraven de gangbare praktijk. Ook voor de verzorging en begraving van grote aantallen soldaten in de abdijfase Groeninge III zijn er echter geen specifieke aanwijzingen. Massagraven zijn over het algemeen relatief zeldzaam, in het "Afwegingskader omgaan met menselijke resten bij archeologisch onderzoek in Vlaanderen" wordt hier geen afzonderlijk hoofdstuk aan besteed.

Een ander soort grafkuil waarin grote hoeveelheden menselijk botmateriaal kunnen voorkomen, zijn knekelputten. Ook hiervoor zijn er geen aanwijzingen binnen de Groeningeabdij, aangezien er slechts een relatief korte periode is begraven en de begraven groep binnen de totale bevolking zeer selectief was. Knekelputten komen bijvoorbeeld voor wanneer op een afgebakende begraafplaats niet voldoende plaats meer is voor nieuwe begravingen. Knekelputten worden in het "Afwegingskader omgaan met menselijke resten bij archeologisch onderzoek in Vlaanderen" beschouwd als secundaire begravingen en zijn ook vrij zeldzaam.

Aangezien er dus geen concrete aanwijzingen zijn voor de aanwezigheid van dergelijke graven (massagraven of knekelputten), berust het aantreffen ervan eerder op toeval. Er dient echter algemeen rekening mee te worden gehouden en het onderzoek van een massagraf dient te worden uitgevoerd onder leiding van de fysisch-anthropoloog. **Bij de vondst daarvan wordt extra tijd voorzien, net zoals bij elke "onverwachte" archeologische structuur.**

Het is dan ook belangrijk dat de uitvoering van het archeologisch onderzoek (idealiter ook de rapportage, cf. infra) uitgedrukt wordt in vermoedelijke hoeveelheden (VH), aangezien het onmogelijk is om exacte hoeveelheden (aantallen sporen, inhumaties, structuren, ...) in te schatten !

Het eerste deel⁴ van het archeologisch onderzoek is afgerond wanneer de erkend archeoloog besluit dat alle archeologische sporen en structuren binnen de reikwijdte van de sloopwerken en de eerste fase van het vlakdekkend onderzoek

⁴ In de vergunning voor de bouw wordt het tweede deel van het onderzoek opgenomen.

afdoende zijn onderzocht en dat het archeologisch kennispotentieel ex situ bewaard kan worden.

6.2.2.2 Competenties van de erkend archeoloog

De competenties van de uitvoerder zijn gebaseerd op de Code van Goede Praktijk, versie 4.0, hoofdstuk 4.

De erkend archeoloog is verantwoordelijk voor het samenstellen van een team dat over de nodige competenties beschikt voor het uitvoeren van een vlakdekkend onderzoek in een “stedelijke context” met:

- Pre-stedelijke sporen
- Complexe stratigrafie
- Inhumaties

De erkend archeoloog en de veldwerkleider dienen ruime en aantoonbare ervaring met bovenstaande archeologische ensembles te hebben, deze ervaring is aantoonbaar op basis van de leiding over een vergelijkbaar archeologisch onderzoek.

De erkend archeoloog en de veldwerkleider stellen een onderzoeksteam samen, dat bij voorkeur bestaat uit:

- Eén assistent-archeoloog voor het uitvoeren van de archeologische begeleiding (= veldwerkleider + assistent)
- drie assistent- archeologen voor het uitvoeren van het vlakdekkend archeologisch onderzoek (= veldwerkleider + 3 assistent- archeologen)

Dit team van archeologen wordt op afroep van de veldwerkleider (op stand-by) bijgestaan door:

- een fysisch-antropoloog voor het begeleiden van het in situ (en ex situ) onderzoek van menselijke resten
- een aardkundige (bodembkundige) bij het aanleggen van bodemprofielen
- elke andere externe specialist die de veldwerkleider noodzakelijk acht voor een correcte uitvoering van het archeologisch onderzoek. Dit kan bijvoorbeeld zijn: een CTE-deskundige, een geoloog, een bouwhistoricus, ...

Een archeologisch onderzoek, hoe modern en gemechaniseerd het heden ook mag zijn, gaat noodzakelijkerwijs gepaard met veel manueel werk (bijvoorbeeld het uitscheppen van puinvullingen, het ontmantelen van muurwerk, het opschonen van vlakken,...). Indien de veldwerkleider dit noodzakelijk acht dient de initiatiefnemer één of meerdere arbeiders te voorzien om bij dit manuele werk assistentie te verlenen. Het spreekt voor zich dat er gekozen wordt voor gemotiveerde en ruimdenkende arbeiders met een breed technisch profiel.

6.2.2.3 Logistiek

Logistiek is -naast kennis en ervaring- de meest belangrijke pijler voor een correcte uitvoering van een archeologisch onderzoek. Logistiek is echter ook duur en daarom wordt een deel voorzien door de erkend archeoloog en een deel voorzien door de initiatiefnemer. Ieder neemt zijn verantwoordelijkheid.

De erkend archeoloog voorziet minimaal:

- Archeologen en specialisten
- Opgravingsmaterialen en topografisch materiaal
- Zeefinstallatie voor ter plaatse uitzeven van bulkstalen
- Verpakkingsmateriaal voor vondsten en stalen
- Afdekkingsmaterialen voor het bedekken van individuele sporen en structuren (zeilen, tentjes), met uitzondering van afdekken van volledige vlakken, indien noodzakelijk.

De initiatiefnemer voorziet minimaal:

- Toegankelijkheid en veiligheid op de werf
- Afsluiting van de werfzone
- Werfkeet, toilet en opslagcontainer voor het archeologisch team, het materiaal en de vondsten + stalen
- Elektriciteit en water (hygiëne + het voeden van de zeefinstallatie)
- Het droog houden van het opgravingsvlak door middel van oppervlakte- en/of dieptebemaling
- Communicatie publieke relaties
- Minigraver 2 ton

De erkend archeoloog maakt hiervoor de nodige afspraken met de initiatiefnemer.

6.2.2.4 Rapportage en natuurwetenschappelijk onderzoek

Assessment en rapportering van het vlakdekkend onderzoek worden uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk versie 4.0, zoals omschreven in de hoofdstukken 22.1 en 23.

Voor het assessment en de rapportering is het strikt noodzakelijk dat de data uit het veldwerk door de opgravingsleider(s) worden uitgewerkt. De veldwerkleider beslist welke specialisten hierbij dienen te worden betrokken.

Bemonsteringsstrategie en natuurwetenschappelijk worden uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk versie 4.0, zoals omschreven in de hoofdstukken 20 en 20.3.

Na afloop van het eerste deel van het veldwerk, verbonden aan de sloopvergunning, wordt een archeologierapport opgemaakt. **De archeologische rapportage bestaat uit een archeologierapport per fase en een eindrapport van het gehele archeologische onderzoek.**

Het archeologierapport is een beknopt overzicht van de onderzoeksresultaten, hier gebonden aan de sloopvergunning. Het archeologierapport stelt het Agentschap Onroerend Erfgoed in staat om de beoordeling van de erkend archeoloog te toetsen en delen van het terrein vrij te geven voor het verdere verloop van de bouwwerken. Het tweede deel van de rapportage omvat het uitwerken van de ruwe data, de vondsten en de stalen. Aangezien er, verbonden aan de bouwvergunning, nog een tweede fase van het vlakdekkend onderzoek dient te gebeuren, dienen zowel de allesomvattende rapportage (eindrapport) als de uitvoering van het natuurwetenschappelijk onderzoek in die fase te worden uitgevoerd.

Wat in de fase verbonden aan de sloopvergunning wél dient te worden uitgevoerd is:

- **Verwerking van de onderzoeksdata van de begeleiding van de sloopwerken en het eerste deel van het vlakdekkend onderzoek**
- **Opmaak van het archeologierapport**
- **Basisverwerking van het vondstenmateriaal (wassen, drogen, ...)**
- **Waardering van de ingezamelde vondsten en stalen**
- **Noodconservatie van kwetsbare objecten**

Idealiter wordt hiervoor een aantal mandagen voorzien dat gelijk is aan het aantal veldwerkdagen, aangezien de verwerking en rapportage de minst zichtbare, maar veelal de meest substantiële moot van het archeologisch onderzoek omvat.

In deze eerste fase wordt een termijn van 20 mandagen voorzien, aangezien dit louter in functie van het archeologierapport moet gebeuren.

Voor de verwerking van de onderzoeksresultaten en de rapportage wordt minstens de veldwerkleider ingezet, bijgestaan door de nodige specialisten. Deze worden door de erkend archeoloog geselecteerd op basis van de feitelijke onderzoeksresultaten van het veldwerk.

De veldwerkleider beslist op welke manier de staalname tijdens het veldwerk wordt uitgevoerd, waar en wanneer dit zinvol is (voor het bereiken van de onderzoeksdoelen) en of het noodzakelijk is een specialist bij deze staalname te betrekken. Een voorbeeld hierbij is de staalname voor archeomagnetische datering, die uitsluitend door een specialist kan worden uitgevoerd.

Voor dit specifieke onderzoek dienen te worden uitgevoerd⁵:

- waardering van micro- en macroresten (onder meer: zaden en vruchten, archeozoologisch onderzoek) uit afval- of beerkuilen, met de focus op de abdijfase. Dit kan een beeld geven van de levensstijl van de bewoners van de abdij.
- waardering van pollenstalen (voornamelijk indien inheems-Romeinse contexten worden aangetroffen die een deel van het landschap uitmaakten, zoals greppels).
- noodconservatie van kwetsbare vondsten in metaal, hout en leder.

⁵ Indien echter zinvol op de ingezamelde stalen.

- waardering van de aangetroffen menselijke resten (door de fysisch-anthropoloog).
- waardering van houtskoolstalen met het oog op datering en houtsoortbepaling.

Het is op basis van de huidige archeologische data niet mogelijk om de verwerking en rapportage gedetailleerd te becijferen. Het is echter wel zinvol om op basis van de daadwerkelijk aangetroffen sporen, structuren en stalen een nuttige selectie te maken om de basisonderzoeksvragen te beantwoorden. Dit vermijdt een al te doorgedreven selectie van staalname tijdens het veldwerk. Het natuurwetenschappelijk onderzoek, met uitzondering van het fysisch-anthropologisch onderzoek, dient dus als een stelpost met een plafondbedrag te worden begroot.

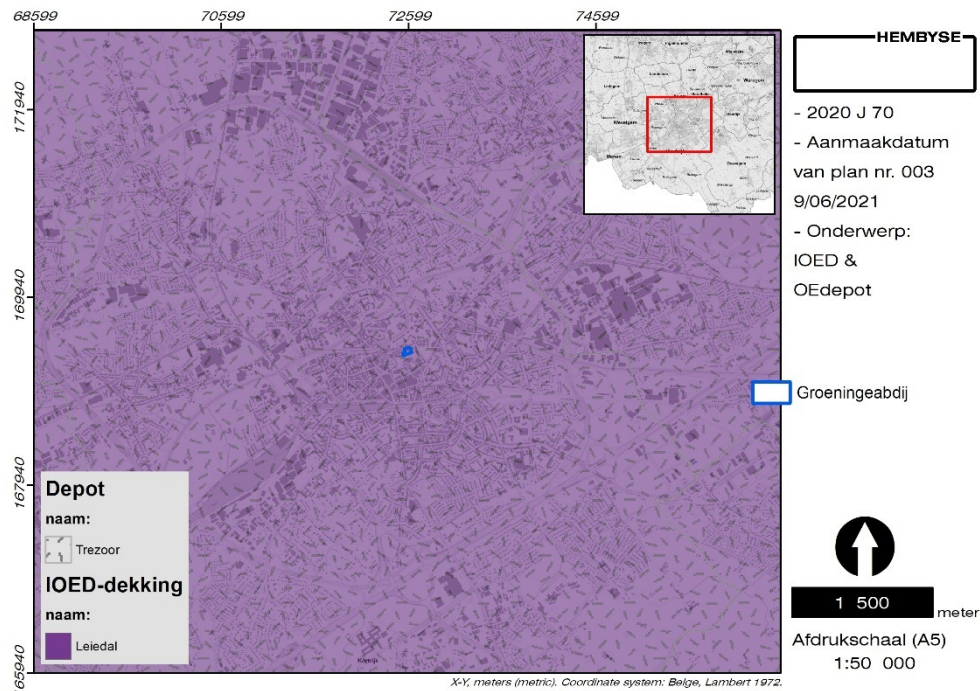
6.2.2.5 Deponeren archeologisch ensemble

Assessment en rapportering van het vlakdekkend onderzoek worden uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk versie 4.0, zoals omschreven in Deel 4.

Vergaarde data en vondsten (het archeologisch ensemble) blijven ten allen tijde eigendom van de opdrachtgever. Na afloop van alle veldwerken dient het ensemble te worden opgenomen door een erkend onroerenderfgoeddepot, indien dit voor de regio aanwezig is, dit in overeenkomst met de opdrachtgever.

Aangezien het huidige PVM van toepassing is op het eerste deel van het archeologisch onderzoek, dient in deze rekening gehouden te worden met de tijdelijke opslag van het opgravingsensemble en de verwerking van vondsten, stalen en menselijke resten in functie van de waardering. Dit is tijdelijke opslag, die in het tijdelijke depot van de erkend archeoloog kan gebeuren.

Het definitief deponeren van het archeologisch ensemble, na afloop van het volledige veldwerk en de oplevering van het eindrapport, kan in dit geval gebeuren in het onroerenderfgoeddepot TREZOOR. De verpakkings- en aanleveringseisen zijn depotaafhankelijk en zijn ten laste van de initiatiefnemer.

Figuur 8. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de erkende onroerendergoeddepots in Vlaanderen.

Het is belangrijk dat alle vondsten en stalen samengebracht worden en als één ensemble worden bewaard ! Uitzonderingen hierop zijn eventuele tijdelijke uitleeningen van stukken voor tentoonstellingen of verder onderzoek.

35

Hierbij moet ook worden vermeld dat het archeologisch ensemble van de onderzoekscampagnes uit 1988-'92 en 2004 verspreid is geraakt. De dato van 30 juni 2021 is betracht deze ensembles te traceren. Het doel is om in functie van het eindrapport het volledige archeologische ensemble, gespreid over alle onderzoekscampagnes sinds 1988, samen te brengen. Hiervoor dient in functie van de verwerking en rapportage van de bouwvergunning in dat specifieke PVM een post te worden voorzien: het inventariseren en desnoods opnieuw determineren van de vondsten en het waarderen van de menselijke resten. Het archeozoologisch materiaal is in 1992 reeds uitvoerig door Prof. Gautier besproken.

- Van de onderzoekscampagne in 1988-'92 is het ensemble verspreid geraakt over drie locaties. Het aardewerk en de metalen voorwerpen waren ondergebracht in het "Broelmuseum", waarvan de collectie eigendom is van de Stedelijke Musea van Kortrijk en integraal in depot wordt bewaard. Sommige stukken zijn gebruikt in Kortrijk 1302 (Groeningeabdij). Het is niet duidelijk op welke manier de stukken worden bewaard, maar naar alle waarschijnlijkheid bevinden zich deze reeds in het depot TREZOOR⁶.
- In het verslag van Ph. Despriet is ook sprake van een "beperkte keuze van herbruikte bouwelementen uit de abdij Groeninge II", die in het

⁶ Mondelinge mededeling Silke De Smet, TREZOOR.

gerestaureerde dormitorium was ondergebracht. Het was niet duidelijk waar deze objecten heden zijn (aangezien het dormitorium leeg is), maar het gaat niet om de objecten in het lapidarium in het huidige museum. De stukken van Groeninge II zouden ook reeds bij TREZOR in het depot moeten liggen.

- Het ensemble aan dierlijk botmateriaal is overgemaakt aan de Onderzoeksgroep Paleontologie en Paleo-omgevingen van de Universiteit Gent (in het befaamde S8 aan de Sterre), waar het door Prof Gautier is onderzocht. Er is met deze dienst contact genomen voor het traceren van dit deel van het ensemble, maar tot op heden (dd. 30 juni 2021) is het niet duidelijk of dit materiaal nog aldaar in depot ligt.
- De menselijke resten van het onderzoek in 1988-1992 zijn nog niet getraceerd.
- De onderzoeksdata en de vondsten uit het onderzoek in 2004 zijn nog niet getraceerd, aangezien er in het beknopte verslag van dit onderzoek geen melding wordt gemaakt van deponering.

6.3 Kostenraming, prijsopbouw

6.3.1 Veldwerk

Zie bijlage voor een uitgewerkte kostenraming (tabel).

Voor het veldwerk wordt een voorlopige inschatting van de kostprijs gemaakt, de verschillende uit te voeren werken kunnen worden vertaald in een meetstaat. Dit document kan door de initiatiefnemer gebruikt worden om een uitvoerder voor het archeologisch onderzoek aan te stellen, op basis van de nodige criteria.

Het wordt aangeraden om de aanstellingscriteria voor het archeologisch onderzoek niet louter te beperken tot prijs, maar tevens ervaring en kwalitatieve uitvoering en uitwerking van archeologisch onderzoek in acht te nemen. Het archeologisch onderzoek kan immers slechts één keer worden uitgevoerd, een herstel van schade aan het archeologisch kennispotentieel is niet mogelijk.

Bovendien moet worden vermeld dat het verlagen van de grondwatertafel voor een kwalitatieve uitvoering van het onderzoek hoogstwaarschijnlijk noodzakelijk zal zijn ! Een beperkte registratie van archeologische sporen en structuren door een “te natte bodem” dient te worden vermeden. Het plaatsen van bemaling heeft ook zijn effecten op de timing van het onderzoek. De timing voor het veldwerk is uiteraard ook afhankelijk van de aangetroffen sporen en structuren, al kan er op basis van de waardering een uitvoeringstermijn worden ingeschat.

Voor de archeologische begeleiding van de sloopwerken is de termijn per definitie afhankelijk van de duur van de sloop. Het vlakdekkend opgraven van de tentoonstellingsruimtes tot 1,40m-MV diepte, binnen het stedenbouwkundig kader van de sloopvergunning, wordt geschat op de termijn van de werfbegeleiding + maximaal 50 werkdagen. Het onderzoeken van inhumaties in situ neemt naar schatting 1 mandag per inhumatie in beslag en is afhankelijk van het aantal

inhumaties. Deze termijnen houden geen rekening met de termijnen van aanbesteding, gunning, administratie en voorbereiding, mobilisatie, en dergelijke meer. Deze termijnen omvatten evenmin de uitvoeringstermijnen voor het archeologisch onderzoek binnen het stedenbouwkundig kader van de bouwvergunning.

6.3.2 Post-excavation

Zie bijlage voor een uitgewerkte kostenraming (tabel).

Voor het gedeelte van *post-excavation* wordt een voorlopige inschatting van de kostprijs gemaakt, de verschillende uit te voeren werken kunnen worden vertaald in een meetstaat. Dit document kan door de initiatiefnemer gebruikt worden om een uitvoerder voor het archeologisch onderzoek aan te stellen, op basis van de nodige criteria.

De timing voor de verwerking, de waardering van vondsten en stalen en het opmaken van het archeologierapport wordt geschat op 20 werkdagen.

Bij voorkeur wordt één archeologierapport per onderzoeksfase (deze kunnen dan ook afzonderlijk worden opgeleverd en afgerekend) en één eindverslag voor alle fasen van het onderzoek op de site (inclusief het onderzoek op de data uit de vorige onderzoekscampagnes) opgeleverd. Het archeologierapport en het eindverslag dienen conform de CGP te worden opgemaakt en opgeleverd.

In het eindverslag zijn ook alle resultaten van de specialistische en/of natuurwetenschappelijke onderzoeken opgenomen, of er wordt een uitvoeringstermijn vastgelegd waarbinnen deze worden uitgevoerd en opgeleverd. Dit wordt pas na afloop van alle veldwerken en alle natuurwetenschappelijk onderzoek opgeleverd.

6.4 Besluit

Het archeologisch onderzoek in de voormalige Groeningeabdij te Kortrijk, in de vorm van een bureauonderzoek, heeft aangetoond dat er binnen het onderzoeksgebied met zekerheid nog archeologische sporen en structuren aanwezig zijn die dateren uit de pre-stedelijke inheems-Romeinse periode van Kortrijk, de Late Middeleeuwen en vooral de abdijfase Groeninge III. In de opgravingscampagne van 1988-1992 werd de abdij niet vlakdekkend onderzocht en binnen de aangelegde werkputten mag niet worden uitgegaan van een integraal onderzocht bodemarchief. De data uit deze werkputten geven echter wel voor de volledige werfzone een duidelijk beeld van de te verwachten archeologische sporen en structuren. Het gaat om resten van de abdij (muurwerk, inhumaties) en oudere grondsporen.

De geplande sloop- en bouwwerken voor het nieuwe museumcomplex zijn een directe bedreiging voor het nog aanwezige bodemarchief en de in dit bodemarchief vervatte archeologische en historische kennis moeten daardoor ex situ bewaard worden. Dit kan enkel door middel van een archeologische opgraving.

De initiatiefnemer zal dan ook conform het geldende Onroerend Erfgoeddecreet de nodige maatregelen moeten nemen en de nodige middelen moeten voorzien om deze archeologische en historische kenniswinst te documenteren en aldus te behoeden voor een ongecontroleerde vernietiging.

Deze maatregelen omvatten het aanstellen van een erkend archeoloog voor de werfbegeleiding van sloopwerken en de eerste fase van de vlakdekkende opgraving van de afgebakende onderzoekszone, conform voorliggend Programma van Maatregelen en de vigerende *Code van Goede Praktijk*.

7 Bibliografie

Naslagwerken

Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Groeningeabdij* [online]
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/59636> (geraadpleegd op 9 december 2020).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: *Historische stadskern van Kortrijk* [online],
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140006> (geraadpleegd op 1 maart 2021).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Kortrijk* [online]
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/14445> (geraadpleegd op 9 december 2020).

Antrop M., 2002. *Traditionele landschappen van het Vlaamse Gewest, Versie 6.1*, opgemaakt door de Vakgroep Geografie van de UGent.

Bogemans F., 2007. *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart. Kaartblad 29 Kortrijk*, Vlaamse overheid, Dienst Natuurlijke Rijkdommen, Brussel.

Bot B., Vanbrabant E. & Ghyselbrecht E., 2021. *Plein 13 (Kortrijk, West-Vlaanderen). Nota deel 1: resultaten van het vooronderzoek met ingreep in de bodem*, (ongenummerde nota van een uitgesteld vooronderzoek door Ruben Willaert bvba); Sint-Michiels-Brugge.

Borremans M., 2015. *Geologie van Vlaanderen*, Academia Press, Gent.

Code Van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.0.

Demeyere A., 2018. *Berheersplan Groeningeabdij – Dormitorium*, Demeyere J. & A. BV, Kortrijk.

Despriet P., 1993. *De Kortrijkse Groeningeabdij. Een archeologische en historische studie*, in: Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 28, Archeologische Stichting Zuid-West-Vlaanderen, Kortrijk.

Despriet P., 2004. *Kortrijk, 2004. Noodopgraving 3^e abdij van Groeninge*, Archeologische Stichting Zuid-West-Vlaanderen, Kortrijk.

Lapon L., 2008. *De vroege stadsontwikkeling van middeleeuws Vlaanderen in geografisch kader*, Gent.

Matthijs J., 2002. *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 27-28-36, Proven-leper-Ploegsteert*, Geological Service Company bvba.

Van Ranst E. & Sys C., 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Universiteit Gent, Gent.

Van Zijverden W. & De Moor J., 2014. *Het groot profielenboek; Fysische geografie voor archeologen*, Leiden.

Vandeputte O., 1995. *Gids voor Vlaanderen. Toeristische en culturele gids van de Vlaamse gemeenten*, Uitgeverij Lannoo, Tielt.

Verbrugge A., De Graeve A., Cherretté B. & Belbachir S., 2012. *Ronse Pont West. Archeologisch vooronderzoek*, Archeologie-rapport 19, SOLVA, Erpe-Mere.

Online bronnen:

http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE

<http://uurl.kbr.be>

<http://www.geopunt.be/>

<https://cai.onroenderfgoed.be/>

<https://geoplannen.omgeving.vlaanderen.be/roviewer/?t=7&m=1&category=2>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/>

<https://www.cartesius.be/>

<https://www.dov.vlaanderen.be/>

<https://oar.onroenderfgoed.be/>

www.geologievannederland.nl

<http://lukeuedasaron.com/NDcortoriacenses.html>

<https://www.molenechos.org/verdwenen/molen.php?nummer=8457>

https://beeldbank.kortrijk.be/fotos/index.php/search?q%5B%5D=groeningeabdij&csid=5fd36db22a525&view=&limit=&sort=&per_page=0&sd=&ed=

8 Lijst van figuren

Figuur 1. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de topografische kaart.	6
Figuur 2. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de kadasterkaart.	6
Figuur 3. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de erkende Onroerenderfgoeddepots en de IOED's. Onder: situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de "Werkgebieden Archeologie" van het Agentschap Onroerend Erfgoed.	9
Figuur 4. Confrontatie tussen de geplande toestand en reeds aangesneden delen van het onderzoeksgebied.	22
Figuur 5. Plan van de sloop en plan van de te begeleiden sloopwerken ten opzichte van het reeds uitgevoerde archeologisch onderzoek.	24
Figuur 6. Doorsnede van de 16 ^e -eeuwse kapel (links) over de 19 ^e -eeuwse kapel, tot in het dormitorium (rechts). In rood de te slopen volumes.	25
Figuur 7. Plan van de geplande toestand en plan van de op te graven zones ten opzichte van het reeds uitgevoerde archeologisch onderzoek.	27
Figuur 8. Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de erkende onroerenderfgoeddepots in Vlaanderen.	35

Hembyse Archeologie is een handelsnaam van Hembyse BV.

Maatschappelijke zetel: Vogelhoekstraat 25A, 9050 Gentbrugge

BTW: BE 0677.720.687

IBAN: BE25890214307282

BIC: VDSP BE 91

Tel. 0032 472 89 97 66

E-mail: info@hembyse.net

Web: www.hembyse.net

HEMBYSE